

УДК 658.5

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ольга Краузе; Ірина Піняк; Світлана Шпилик

*Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
Тернопіль, Україна*

Резюме. *Визначено, що відповідно до основного Закону України, питання охорони здоров'я визначено пріоритетним напрямом діяльності держави, на яку покладено функції формування політики в сфері охорони здоров'я та здійснення контролю за її реалізацією. Законодавчо закріплено, що кожна людина має непорушне право на охорону здоров'я, суспільство. Держава в цілому є відповідальною перед сучасним і майбутнім поколінням за рівень здоров'я, збереження безпечних для здоров'я умов та генофонду українців. Україна запроваджує принципи англійської моделі, яка проявляється у формах приватної та сімейної медицини, багатоджерельному фінансуванні, страхуванні та високих соціальних стандартах. На сучасному етапі розвитку відбувається процес адаптації національної системи охорони здоров'я до визначених стандартів. Даний процес ускладнюється низкою політичних, економічних, соціальних та демографічних факторів. Найбільш негативними факторами, які значно ускладнюють розвиток системи охорони здоров'я, є тривала пандемія covid-19 та повномасштабна війна.*

За результатами проведеного дослідження визначено, що Тернопільська область має вигідне транспортно-географічне розташування. Територія області розташована у внутрішній частині Європи, з м'яким континентальним кліматом та достатнім зволоженням, наближена до кордонів Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії. Через територію області проходять міжнародні транспортні магістралі: автомобільні та залізничні сполученням Берлін–Одеса та Балтійське–Чорне море. Таке географічне розташування створює можливості для вигідного розміщення логістичних центрів, транспортних компаній та гуртових ринків. Розвиток системи охорони здоров'я забезпечується не лише наявністю закладів охорони здоров'я, але й сприятливими факторами зовнішнього середовища, до яких належать: економічні, політичні, соціальні та екологічні показники розвитку регіону. Аналіз демографічної ситуації в регіоні свідчить про несприятливі тенденції, які притаманні всій території України, а саме, зниження чисельності населення, зниження рівня народжуваності, високі показники смертності, гендерні диспропорції, значне старіння населення, що має несприятливий вплив на розвиток системи охорони здоров'я. Значний вплив на стан здоров'я населення має екологічна ситуація, яка останніми роками має тенденцію до покращення. В Тернопільській області представлено мережу навчальних закладів, що здійснюють підготовку медичних фахівців та тим самим забезпечують місцевим ресурсом заклади охорони здоров'я регіону. Проаналізовано підприємницьку активність у сфері охорони здоров'я, яка є доволі високою, зростає активність малого бізнесу, що інтенсифікує конкуренцію та виступає однією з макроекономічних передумов сприяння системному розвитку медичної сфери. Визначено негативні фактори впливу на розвиток системи охорони здоров'я, до яких слід віднести обмеженість інвестиційно-фінансових ресурсів та недостатню ефективність управлінських рішень. За результатами проведеного аналізу визначено, що переважна більшість показників розвитку інфраструктури є вищими за середньостатистичні по Україні.

Ключові слова: *Тернопільська область, система охорони здоров'я, заклади охорони здоров'я, медичні послуги, демографічна ситуація.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.06.051

Отримано 09.10.2023

UDC 658.5

ECONOMIC AND SOCIAL PREREQUISITES FOR THE DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF HEALTH CARE INSTITUTIONS OF THE TERNOPIL REGION

Olga Krause; Iryna Pinyak; Svitlana Shpylyk

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil, Ukraine

Summary. *The article states that, in accordance with the basic law of Ukraine, the issue of health care is defined as the priority direction of the state, which is entrusted with the functions of shaping policy in the field of health care and monitoring its implementation. It is legislated that everyone has an inviolable right to health protection, society and the state as a whole are responsible to the modern and future generation for the level of health, the preservation of safe conditions for health and the preservation of the gene pool of Ukrainians. Ukraine introduces the principles of the English model, which manifests itself in the forms of private and family medicine, multi-source financing, insurance and high social standards. At the present stage of development, the process of adapting the national health care system to certain standards is taking place. This process is complicated by a number of political, economic, social and demographic factors. The most negative factors that significantly complicate the development of the health care system are the ongoing covid-19 pandemic and full-scale war.*

According to the results of the study, it was determined that the Ternopil region has a favorable transport and geographical location, the territory of the region is located in the inner part of Europe, with a mild continental climate and sufficient moisture, close to the borders of Poland, Slovakia, Hungary and Romania. International transport routes pass through the region: road and rail links Berlin-Odessa and the Baltic-Black Sea. This geographical location creates opportunities for profitable placement of logistics centers, transport companies and wholesale markets. The development of the health care system is ensured not only by the availability of health care institutions, but also by favorable environmental factors, which include: economic, political, social and environmental indicators of the region's development. The analysis of the demographic situation in the region indicates unfavorable trends that are inherent in the entire territory of Ukraine, namely a decrease in the population, a decrease in the birth rate, high mortality rates, gender disparities, a significant aging of the population, which has an adverse effect on the development of the health care system. A significant impact on the health of the population has an environmental situation, which in recent years has tended to improve. In the Ternopil region there is a network of educational institutions that train medical specialists and thereby provide local resources to health care institutions in the region. The article analyzes entrepreneurial activity in the healthcare sector, which is quite high, increases the activity of small businesses, which intensifies competition and acts as one of the macroeconomic prerequisites for promoting the systemic development of the medical sphere. Negative factors influencing the development of the health care system have been identified, which include limited investment and financial resources and insufficient efficiency of management decisions. According to the results of the analysis, it is determined that the vast majority of indicators of infrastructure development are higher than the average in Ukraine.

Key words: *Ternopil region, healthcare system, healthcare facilities, medical services, demographic situation.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.06.051

Received 09.10.2023

Постановка проблеми. Охорона життя і здоров'я кожного громадянина є конституційно закріпленим принципом реалізації невід'ємних прав і свобод людини, що визначає пріоритетне місце реалізації даного завдання практично в будь-якій країні. Значної актуальності набули суспільно-географічні дослідження систем закладів охорони здоров'я, які в результаті опрацювання значної кількості статистичної інформації надають можливість сформувати чітке розуміння рівня розвитку системи охорони здоров'я різних територій.

На сучасному етапі розвитку діяльність системи закладів охорони здоров'я як Тернопільської області, так і всієї України, ускладнена рядом факторів: повномасштабною війною (значну кількість закладів охорони здоров'я зруйновано,

постійна загроза обстрілів, недостатнє фінансування, брак кваліфікованих фахівців, блекаути); попереднє значне навантаження на систему охорони здоров'я, пов'язане з пандемією covid-19; незакінченість процесу медичної реформи та багато іншого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню передумов формування системи охорони здоров'я в регіональному аспекті присвячено праці багатьох науковців, серед яких можна назвати О. Арцатбанова, Ю. Базелюк, Г. Гусева, К. Дмитрик, Д. Карамішева, І. Кривич, В. Москаленко, Н. Речота, В. Смаченко, О. Сахів, Ю. Чумак та інші.

Однак через значний науковий доробок та дії уряду щодо покращення якості медичного обслуговування населення слід брати до уваги, що ринкове середовище є надзвичайно мінливим. На сьогодні спостерігається надзвичайно багато факторів, що ускладнюють і демографічну ситуацію, й можливості фінансування галузі, й, відповідно, можливості впровадження інновацій. Тому постає нагальна потреба у дослідженні усіх передумов формування якісної системи охорони здоров'я з урахуванням регіональних особливостей.

Метою дослідження є визначення особливостей регіональних передумов формування системи закладів охорони здоров'я: макроекономічних, соціально-демографічних та географічних чинників.

Постановка завдання: визначення основних передумов формування системи охорони здоров'я Тернопільської області (економічні, політичні, природно-кліматичні, екологічні, демографічні та соціальні фактори).

Виклад основного матеріалу. В Україні питання охорони здоров'я є одними з пріоритетних напрямів діяльності держави, яка формує політику в сфері охорони здоров'я та контролює її реалізацію. Питання в сфері охорони здоров'я регламентуються Конституцією України, Цивільним Кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кримінальним Кодексом України, законами України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», «Про лікарські засоби», а також низкою інших законів та підзаконних нормативних актів, інструкцій та листів Міністерства охорони здоров'я України. Відповідно до ст. 9 Конституції України визнає пріоритет міжнародних нормативно-правових актів перед національним законодавством [1, с. 9]. Прикладом може бути визнання Україною таких міжнародних документів, як Загальна декларація прав людини, Європейська конвенція про захист основних прав і свобод людини, Декларація принципів толерантності та інші. Законодавчо закріплено, що кожна людина має непорушне право на охорону здоров'я, суспільство і держава в цілому є відповідальними перед сучасним і майбутнім поколінням за рівень здоров'я, збереження безпечних для здоров'я умов та збереження генофонду українців. Відповідно до ст. 4 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» в Україні закріплено тип системи охорони здоров'я, який ґрунтується на принципах англійської моделі, яка на даному етапі розвитку планомірно втілюється як у законодавчу, так і медичну практику. Дана система проявляється у формах приватної і сімейної медицини, багатоджерельному фінансуванні, страхуванні та високих соціальних стандартах.

На сучасному етапі розвитку в Україні відбувається процес адаптації системи охорони здоров'я до загальноєвропейської політики «Здоров'я для всіх», метою якої є забезпечення можливості реалізації кожною людиною повною мірою свого потенціалу здоров'я. Значущість ефективної системи охорони здоров'я важко переоцінити, попит на послуги охорони здоров'я є постійним і високим протягом усього життя людини. Провідною функцією охорони здоров'я є задоволення потреб у медичних послугах, зниження впливу на стан здоров'я ризиків та зменшення фінансових витрат. Жодна

галузь за вартістю не перевищує вартість охорони здоров'я, яка складає 10–15% ВВП в економічно розвинених країнах. У США це й показник становить 20% (водночас як на фінансування оборони припадає 5–6% ВВП), на одного мешканця країни припадає 3–5–7 тис. дол. США на рік і ці витрати щороку зростають. Великі обсяги медичних послуг зумовлені значною частотою звернень, упровадженням профілактичних програм, високою вартістю технологій, обладнання і ліків, значних витрат на постійне вдосконалення обладнання й технологій, що не відповідають темпам зростання ВВП [2]. Загальні державні видатки на охорону здоров'я у 2023 р. заплановано на рівні 176,9 млрд грн, що становить 6,8% від усіх коштів (2,8% ВВП). Слід зазначити, що у порівнянні з попереднім роком зазначений показник зменшився у зв'язку з необхідністю додаткового фінансування секторів безпеки та оборони [3].

Медико-географічна класифікація регіонів України здійснюється на основі визначених критеріїв комфортності проживання населення: 1) демографічна ситуація (рівень народжуваності, смертності, щільність населення, рівень старіння населення, статеві структура тощо); 2) медична статистика (рівень забезпечення відповідних територій медичними кадрами та закладами охорони здоров'я); 3) структура та динаміка захворюваності на даній території.

Тернопільська область розташована у західному регіоні України її площа складає 13,8 тис. кв. км (2,3% території України). Тернопільщина межує з Рівненською, Львівською, Івано-Франківською, Чернівецькою, Хмельницькою областями України [4, с. 8]. Стосовно природно-кліматичних умов, то слід зазначити, що область розташована у внутрішній частині Європи, в районах панування західних вітрів. Це формує континентальний клімат лісостепу з дуже теплим літом, м'якою зимою та достатнім зволоженням. Вторгнення на територію Тернопільської області континентальних мас повітря спричиняє значні коливання температури протягом усього року. Влітку температура може піднятися до +37°C, а зимою опуститися до -34°C. Такі перепади температури збільшують ризики серцево-судинних захворювань, а у поєднанні зі значною вологістю є сприятливими для розвитку респіраторних захворювань.

До сприятливих факторів розвитку системи охорони здоров'я слід віднести вигідне транспортно-географічне розташування. Область розміщена у центрі Західної України на перетині міжнародних магістралей. Тернопільщина розташована поблизу кордонів таких країн, як Польща, Словаччина, Угорщина та Румунія. Через територію області проходять такі міжнародні транспортні магістралі: автомобільні та залізничні сполученням Берлін–Одеса та Балтійське–Чорне море. Таке географічне розташування створює можливості для вигідного розміщення логістичних центрів, транспортних компаній та гуртових ринків [5, с. 70]. Також завдяки налагодженому сполученню в області є можливість отримувати всі необхідні вантажі різними видами транспорту (автомобільний та залізничний транспорт, у разі крайньої необхідності може бути застосовано гелікоптери медичної служби, авіап перевезення). За необхідності забезпечувати транспортування хворих, для забезпечення якісного функціонування системи охорони здоров'я.

Розвиток медичної сфери залежить не лише безпосередньо від забезпечення системи охорони здоров'я, але й від сприятливих умов для розвитку регіону, його інфраструктури та в цілому покращенню макроекономічних показників. Відповідно до дослідження, проведеного громадською організацією «Польський фонд міжнародних та регіональних досліджень», рівень індексу розвитку інфраструктури Тернопільської області становить 1,22756, Тернопільщина посідає 2 місце за розвитком інфраструктури поміж усіх областей України [5, с. 71].

В Тернопільській області представлено мережу навчальних закладів, що здійснюють підготовку медичних фахівців: Тернопільський національний медичний

університет імені І. Я. Горбачевського, Кременецьке медичне училище ім. Арсена Річинського, Приватний вищий навчальний заклад «Медичний коледж» (м. Тернопіль), Чортківський державний медичний коледж.

Значний вплив на стан здоров'я населення має екологічна ситуація. Йдеться про воду, повітря, ґрунти. Тобто, що ми їмо, п'ємо, чим дихаємо, де проводимо дозвілля. Все це є основними складовими забезпечення здоров'я. В цілому в області спостерігається стабілізація екологічної ситуації. Простежується тенденція за зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферу на рівні 7,4 тис. тонн на рік, що пов'язано зі зменшенням обсягів виробництва. Основними джерелами забруднення повітря є продукти роботи автомобільного транспорту (через значне збільшення його кількості), промислові виробництва. Негативні наслідки на довкілля має також діяльність житлово-комунальних господарств. Забруднення стічних вод відбувається через неякісні (несучасні) каналізаційні системи, через які скидається 80% забруднених зворотних вод. Причиною таких негараздів є значна зношеність каналізаційних систем, насосних станцій, очисних споруд, недостатність коштів, халатне ставлення до проведення поточних і капітальних ремонтів, неналежний рівень кваліфікації персоналу. Загрозливим фактором є також наявність 740 сміттєзвалищ, які акумулюють відходи 1022 населених пунктів. Безумовно, за неналежної утилізації сміття всі ці відходи потрапляють у стічні води, забруднюють ґрунти, атмосферне повітря і, як наслідок, негативно впливають на довкілля і здоров'я населення області [5, с. 72].

Слід зазначити, що практично за всіма інтегральними індексами показники Тернопільщини є вищими за середньостатистичні, а індекс розвитку складової житлово-комунального господарств перевищує середньостатистичний показник більше ніж у два рази. Показники розвитку інфраструктури наведено в табл. 1. Вони свідчать про доволі високі рейтингові показники у порівнянні із загально статистичними по Україні. Область має всі належні умови для розвитку медичної інфраструктури.

Таблиця 1. Показники індексів розвитку інфраструктури Тернопільської області [5, с. 71]

Інтегральні індекси за складовими		Значення індексу	Рейтинг
Індекс розвитку транспортної складової	ІТ.с.	0,9587	15
Індекс розвитку складової зв'язку	ІС.з.	1,0358	18
Індекс розвитку природоохоронної складової	ІП.с.	1,4175	5
Індекс розвитку рекреаційної складової	ІР.с.	1,4293	3
Індекс розвитку складової ЖКГ	ІС.жкг	3,0551	2
Індекс розвитку освітньої складової	ІО.с.	0,9877	7
Індекс розвитку медичної складової	ІМ.с.	1,0010	14
Індекс розвитку складової соціального забезпечення	ІС.с.з.	1,0039	13
Індекс розвитку культурної складової	ІК.с.	1,0376	9
Розрахунок інтегрального індексу розвитку інфраструктури	ІІнф.	1,2276	2

Серед демографічних процесів, що визначають рівень завантаженості системи охорони здоров'я та структуру захворюваності населення області, найбільш вагомими є рівень народжуваності, рівень смертності та рівень старіння населення. На Тернопільщині на початок 2021 р. проживало 161,7 осіб похилого віку, або 15,5% від загальної чисельності населення. Щодо гендерної структури осіб похилого віку, то 66,7% припадає на жінок і 33,3% – на чоловіків. Рівень старіння населення в сільській

місцевості (17,3%) є значно вищий, ніж у міській (13,3%). У розрізі районів Тернопільської області ці показники теж мають суттєві відмінності. Найвищими ці показники є в Монастирському районі (19,3%) та Чортківському (18,7%), а найнижчими – в м. Тернопіль (12,1%) та м. Чортків [6]. Демографічна ситуація в області характеризується високою щільністю населення, що зумовлює переважання трудомістких галузей господарства, що, в свою чергу, певною мірою позначається на особливостях професійних захворювань. Станом на 01.01.2021 р. у Тернопільській області налічувалось 1021,7 тис. населення (рис. 2). Відповідно до даних офіційної статистики, населення області має стійку тенденцію до скорочення, що зумовлено зниженням народжуваності та міграцією. За досліджуваний період, 2003–2021 рр., населення області скоротилося на 104,9 тис. осіб.

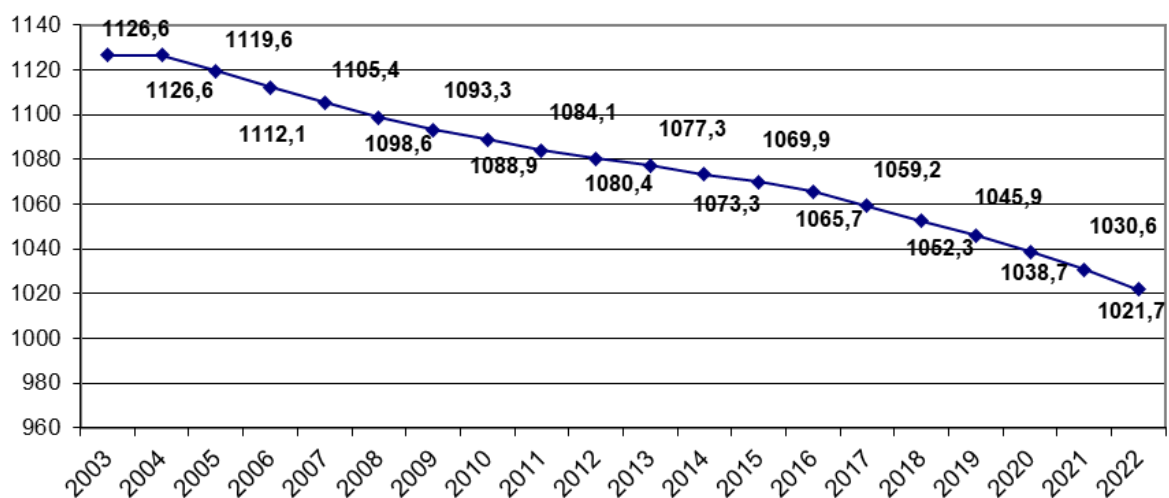

Рисунок 2. Чисельність населення Тернопільської області станом на початок року, тис. осіб

Джерело: сформовано авторами за джерелом [7].

Формування потенціалу системного розвитку закладів охорони здоров'я на мікрорівні відбувається в площині прийняття виважених управлінських рішень, які дають можливість оптимізувати та максимально адаптувати діяльність закладів охорони здоров'я до потреб клієнтів, з посиленням при цьому якості та асортименту лікувальних та діагностувальних послуг. Реформування національної системи надання медичних послуг в Україні створило передумови для формування інноваційної кон'юнктури ринку, яка націлена на створення сприятливого середовища для розвитку сфери охорони здоров'я, конкурентного ринку та стимулювання господарюючих суб'єктів у цій сфері до формування та утримання конкурентних переваг.

Підприємницька активність у сфері охорони здоров'я в Тернопільській області доволі висока й перевищує середньостатичні показники. Зростання активності малого бізнесу в сфері охорони здоров'я інтенсифікує конкуренцію та виступає однією з макроекономічних передумов сприяння системному розвитку охорони здоров'я. Негативним фактором є те, що обмежені інвестиційно-фінансові можливості, неоднозначні стандарти рівня кваліфікації медичного персоналу та менеджменту підвищують ризики забезпечення сталого розвитку. Доволі часто розвиток системи

охорони здоров'я ототожнюється з максимізацією поточного прибутку без урахування потреб стратегічно-варіативного планування діяльності відповідно до зміни ринку та вимог часу. Підтвердженням неналежного рівня готовності системи охорони здоров'я стала пандемія covid-19, яка виявила неготовність медичної сфери функціонувати в умовах підвищеного попиту населення на певні види медичних послуг.

На початку 2022 р. система охорони здоров'я ще не відновилася від «стресу», пов'язаного з надмірним попитом під час пандемії, проте наприкінці лютого 2022 р. постала перед надскладними викликами повномасштабної війни. З березня 2022 р. зафіксовано істотне падіння рівня спроможності системи виконувати свої функції внаслідок систематичного виникнення безпекових ризиків, порушення логістики, відтоку кадрів (мобілізація), зростанням рівня серцево-судинних захворювань, стресових станів. Не готовою виявилася система і до значного зростання чисельності населення в регіоні через внутрішньо переміщених осіб, враховуючи, що це здебільшого особи, які потребують медичного догляду, діти, особи похилого віку. Також перевантаження спостерігається через необхідність надання кваліфікованої медичної допомоги пораненим військовим, яких привозять до регіону з районів активних бойових дій. Закладам охорони здоров'я області в цілому притаманні загальнонаціональні тенденції низької прибутковості, демонструють вищі за середньостатистичні показники збитковості (на рівні 28–42%) та значно нижчі обсяги реалізації медичних послуг. Даний факт зумовлений низькими показниками фінансово-економічного розвитку регіону, застосуванням у певній частині застарілих методів управління, низьким рівнем платоспроможності населення регіону [8, с. 111].

Водночас не зважаючи на всі перелічені складності, колапсу системи охорони здоров'я не відбулося, вона адаптувалась і спромоглася відновити свою функціональність до належного рівня вже у травні 2022 р. Багато чому відновлення стало можливим завдяки допомозі зарубіжних партнерів та волонтерів.

Висока тривалість життя у розвинених країнах досягається завдяки так званому епідеміологічному переходу. Тобто, за умови забезпечення належного рівня соціально-економічного розвитку відбувається зміна типу патологій (саме тип патологій визначає структуру захворюваності й смертності), що сприяє якісним та кількісним зрушенням у якості життя населення та продовжує його тривалість. В Україні процес епідеміологічного переходу суттєво ускладнений, що зумовлено сповільненим перебігом епідеміологічних змін. Процес відбувається з суттєвим відставанням, накладанням невирішених завдань попереднього періоду на завдання наступного, тобто такий собі синдром «снігового кому». Заклади охорони здоров'я Тернопільської області, як і в цілому України, потребують додаткового фінансування з метою закупівлі сучасного обладнання, лікарських засобів, проведення поточних та капітальних ремонтів приміщень, придбання належно обладнаних транспортних засобів та ін. Якість системи охорони здоров'я також тісно пов'язана із забезпечення галузі кваліфікованими фахівцями. З цією метою необхідно покращити рівень підготовки таких фахівців у розрізі спеціалізацій та їх мотивацію до якісного виконання своїх обов'язків на робочому місці (забезпечення належного рівня заробітної плати). На сучасному етапі спостерігається стійка тенденція до приватної медичної практики, розвитку малого бізнесу в медичній сфері. Такі тенденції здатні суттєво покращити якість обслуговування населення.

Висновки. За результатами опрацьованого матеріалу можна зазначити, що Тернопільська область має сприятливі умови для компактного проживання населення та формування ефективної системи охорони здоров'я.

В Україні запроваджуються принципи англійської моделі системи охорони здоров'я, яка проявляється у формах приватної і сімейної медицини, багатоджерельному фінансуванні, страхуванні та високих соціальних стандартах. На сучасному етапі розвитку відбувається процес перебудови та адаптації національної системи охорони здоров'я до визначених стандартів. Даний процес ускладнюється рядом політичних, економічних, соціальних та демографічних факторів. Найбільш негативними факторами, які значно ускладнюють розвиток системи охорони здоров'я, є тривала пандемія covid-19 та повномасштабна війна. В цілому слід зазначити, що Тернопільщина має доволі високі показники розвитку інфраструктури. В медичній сфері фіксується значна підприємницька активність, розвиток малого бізнесу. Водночас спостерігається недостатність фінансово-інвестиційних ресурсів та недостатня ефективність управлінських рішень у сфері охорони здоров'я.

Conclusions. According to the results of the processed material, it can be noted that the Ternopil region has favorable conditions for compact living of the population and the formation of an effective health care system.

In Ukraine, the principles of the English model of the health care system are introduced, which manifests itself in the forms of private and family medicine, multi-source financing, insurance and high social standards. At the present stage of development, there is a process of restructuring and adaptation of the national health system to certain standards. This process is complicated by a number of political, economic, social and demographic factors. The most negative factors that significantly complicate the development of the health care system are the long COVID-19 pandemic and full-scale war. In general, it should be noted that Ternopil region has rather high indicators of infrastructure development, significant entrepreneurial activity and development of small business are recorded in the medical sphere. At the same time, there is a lack of financial and investment resources and insufficient efficiency of management decisions in the healthcare sector.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141 із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.11.2023).
2. Москаленко В. Актуальність проблеми здоров'я та охорони здоров'я у III тисячолітті. Національна академія медичних наук. URL: <https://amnu.gov.ua/aktualni-problemy-zdorov-ya-ta-ohorony-zdorov-ya-u-iii-tysyacholitti/> (дата звернення: 25.11.2023).
3. Дмитрик К. Держбюджет-2023: видатки на охорону здоров'я в бюджеті воєнного часу. URL: <https://www.apteka.ua/article/651969> (дата звернення: 26.11.2023).
4. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області у 2020 році. Тернопільська обласна адміністрація. Управління екології та природних ресурсів. Тернопіль, 2021. URL: <http://ecoternopil.gov.ua/index.php/stan-dovkillya/reg-dopovid> (дата звернення: 26.11.2023).
5. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації. Аналітичне дослідження. ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень», Фонд імені Фрідріха Еберта. Київ, 2017. 108 с.
6. Чемерис В. Скільки на Тернопільщині людей похилого віку. URL: <https://galas.te.ua/2019/09/skilky-na-ternopilshchyni-liudej-pokhlyl/> (дата звернення: 27.11.2023).
7. Населення України (Тернопільська область). Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/ternopolskaaya/> (дата звернення: 27.11.2023).
8. Стахів О. Макроекономічні та соціальні передумови системного розвитку закладів охорони здоров'я в Україні. MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS. 2022. № 3. С. 109–114.

References

1. Konstytucija Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy. 1996. No. 30. St. 141. iz zminamy ta dopovnennjamy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed: 25 November 2023).

2. Moskalenko V. Aktualnistj problemy zdorov'ja ta okhorony zdorov'ja u III tysjacholitti [Relevance of the health and health problem in the 3rd millennium]. Nacionaljna akademija medychnykh nauk. URL: <https://amnu.gov.ua/aktualni-problemy-zdorov-ya-ta-okhorony-zdorov-ya-u-iii-tysyacholitti/> (accessed: 25 November 2023).
3. Dmytryk K. Derzhbyudzhet-2023: vydatky na okhoronu zdorov'ja v bjudzheti vojennoho chasu [Derzhbyudzhet-2023: health spending in wartime budget]. URL: <https://www.apteka.ua/article/651969> (accessed: 26 November 2023).
4. Reghionaljna dopovidj pro stan navkolyshnjogho pryrodnogho seredovyshha v Ternopiljskij oblasti u 2020 roci (2021). [Regional report on the state of the environment in Ternopil region in 2020]. Ternopiljska oblasna administracija. Upravlinnja ekologhiji ta pryrodnykh resursiv. Ternopilj. URL: <http://ecoternopil.gov.ua/index.php/stan-dovkillya/reg-dopovid> (accessed: 26 November 2023).
5. Infrastruktura reghioniv Ukrainy (2017). Priorityty modernizaciji. Analitychne doslidzhennja. GhO "Polisjkyj fond mizhnarodnykh ta reghionaljnykh doslidzhenj". Fond imeni Fridrikha Eberta. Kyiv.
6. Chemerys V. (2019). Skiljky na Ternopilshhyni ljudej pokhylogho viku [How many elderly people in Ternopil]. URL: <https://galas.te.ua/2019/09/skilky-na-ternopilshchyni-liudej-pokhyl/> (accessed: 27 November 2023).
7. Naselennja Ukrainy (Ternopiljska oblastj) [Population of Ukraine (Ternopil region)]. Minfin. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/ternopolskaya/> (accessed: 27 November 2023).
8. Stakhiv O. (2022). Makroekonomichni ta socialjni peredumovy systemnoho rozvytku zakladiv okhorony zdorov'ja v Ukraini [Macroeconomic and social prerequisites for the systemic development of health care institutions in Ukraine]. MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS. No. 3. P. 109–114.